

Mārtiņš Mintaurs
LNB Pētniecības un interpretācijas centrs

Pirmās grāmatas latviešu valodā 500. gadadienas atzīmēšana

LATVIJAS BIBLIOTĒKU NOVADPĒTNIECĪBAS KONFERENCE

**“Kultūras mantojuma un novadpētniecības nozīme
kopienu veidošanā digitālajā laikmetā”**

Digitālā mantojuma diena

2022. GADA 3. OKTOBRIS • KULTŪRAS CENTRS “SIGULDAS DEVONS”

LATVIEŠU GRĀMATAS 500 GADI

2025. gadā apritēs 500 gadi, kopš publicēta pirmā zināmā grāmata latviešu valodā:

1525. gadā Vācijā iespiestā mise (dievkalpojuma kārtība) Rīgas latviešu luterāņu draudzes vajadzībām.

NOTIKUMI
LATVIEŠU ZEMĒS
NO LEDUS AIZIEŠANAS
LĪDZ LATVIJAS VALSTIJ

Ieraksts Lībekas doma dekāna Johanna Brandesa dienasgrāmatā:

1525. gada 8. novembrī Lībekas pilsētas rātes amatpersonas viesnīcā «Pie zelta raga» aizturējušas mucu, pilnu ar luteriešu grāmatām, arī misēm parastajā Livonijas latviešu un igauņu valodā. Grāmatas bija paredzēts nogādāt Trāvemindes ostā un tālāk ar kuģi vest uz Rīgu.

Iespējams, mucā atradās Vitenbergā 1525. gada jūnijā iespiestais Melhiora Hofmaņa (*Melchior Hoffman*, ap 1500 – ap 1544) darbs ***Kristīga pamācīšana Livonijai par ārējo dievkalpojumu un vienprātību no Dr. Martina Lutera un citiem*** mācītāja Nikolaja Rama (*Nicolaus Ramm*, +1540) tulkojumā.

Lībekā atrastās luterāņu grāmatas pilsētas rāte konfiscēja un nolēma iznīcināt.

Piecsimtgades kodols ir rakstītā vārda izplatība latviešu valodā dažādos formātos un tā dzīvotspēja cauri dažādiem laikmetiem un ideoloģijām, ekonomiskiem un tehnoloģiju izaicinājumiem

Virsmērķis:

stiprināt apziņu par rakstītā, drukātā un izplatītā vārda latviešu valodā dzīvotspēju dažādos formātos un grāmatas pielāgošanās spēju cauri laikiem

Latviešu grāmatas 500 gadi. Galvenās tēmas:

- **Izcelt un parādīt rakstītā vārda latviešu valodā nozīmību un ietekmi** dažādu nozaru un jautājumu attīstībā Latvijā – ekonomikā, zināšanu izplatībā, izglītības veicināšanā, sabiedrības labklājībā, valodniecībā, kultūras attīstībā un kultūras vērtību saglabāšanā un pārmantošanā;
- **Runāt par latviešu valodu, tās rakstītās formas izplatību un lietošanas paradumu izmaiņām cauri laikiem** mūsdienīgā kontekstā un padarīt rakstītā un drukātā vārda latviešu valodā jautājumu aktuālu un novērtētu arvien plašākā sabiedrībā;
- **Starptautiskā līmenī aktualizēt mazo tautu rakstīto valodu dzīvotspējas jautājumus** pagātnē, tagadnē un nākotnē un to saistību ar grāmatām un zināšanu izplatīšanu šajās valodās;
- **Kļūt par mazo valodu mūsdienu tehnoloģisko rīku starptautiskiem aizstāvjiem un attīstīt** latviešu valodā prototipus dažādām valodu tehnoloģijām un mākslīgā intelekta risinājumiem;

Latviešu grāmatas 500 gadi. Galvenās tēmas:

- **Vairot mūsdienīgu latviešu valodas rīku un risinājumu izmantošanu un popularizēšanu pētniecībā, ekonomiskā attīstībā, kultūras norisēs, sabiedrības attīstībā, izglītībā;**
- **Stiprināt lasīšanas paradumus latviešu valodā, īpaši bērnu un jauniešu vidū, veicināt tulkošanu uz latviešu valodu un terminoloģijas attīstību latviešu valodā;**
- **Veikt pētījumus grāmatniecības, bibliotēku un lasīšanas vēsturē un analizēt mūsdienu tendences, paradumus un situāciju šajos jautājumos;**
- **Kontekstualizēt Latvijas, Baltijas jūras reģiona un Eiropas līmenī ar latviešu grāmatniecību saistītās vietas, personības, norises un to reģionālās un starptautiskās dimensijas.**

Latvijas Nacionālās bibliotēkas pasākumi latviešu grāmatas piecsimtgadei

2022. gada tēma: latviešu kultūra rokrakstos un laikrakstos

- Izstāde *Modināšana. Stāsts par hernhūtiešiem*
- *Latviešu Avīžu* divsimtgadei veltīta izstāde un konference

2023. gadā

- Starptautiska piētismam veltīta konference
- Grāmatizdevējam Ansim Gulbim 150

2024. gadā

- 500 gadi kopš Rīgas pilsētas bibliotēkas dibināšanas

2025. gadā

- Gunāram Birkertam 100
- Latviešu grāmatas piecsimtgade

Latviešu grāmatas piecsimtgadē svētki sniedz unikālu iespēju attīstīt grāmatniecības vēstures pētniecību, izmantojot kompleksos nozares izpētes modeļus

The Communication Circuit

© Robert Darnton

Grāmatu izplatīšanas ķēde

1. Autors
2. Izdevējs
3. Iespiedēji
4. Izplatītāji
5. Grāmatu tirgotāji
6. Lasītāji

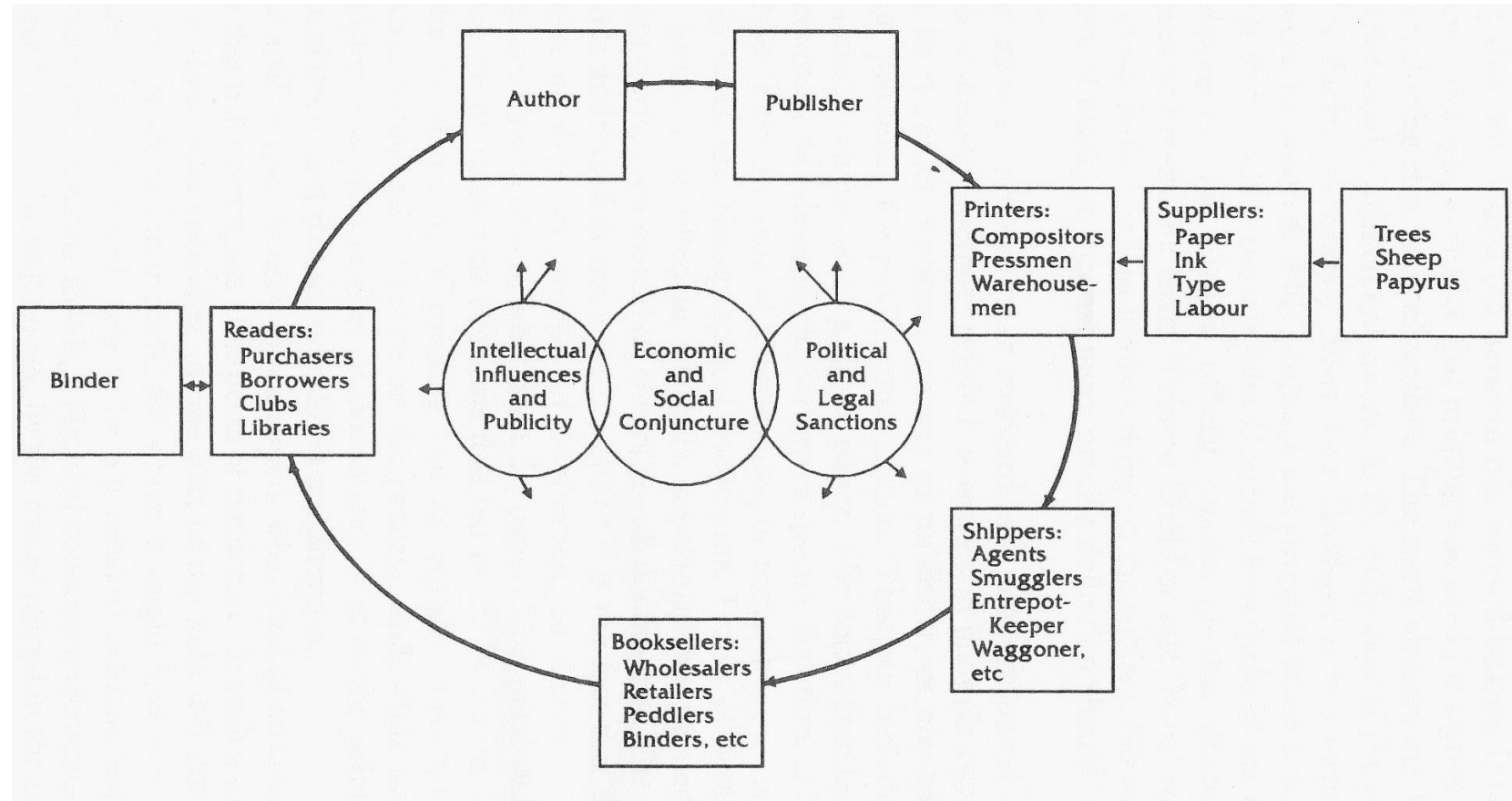
What Is the History of Books?

Author(s): Robert Darnton

Source: *Daedalus*, Summer, 1982, Vol. 111, No. 3, Representations and Realities (Summer, 1982), pp. 65-83

Published by: The MIT Press on behalf of American Academy of Arts & Sciences

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/20024803>

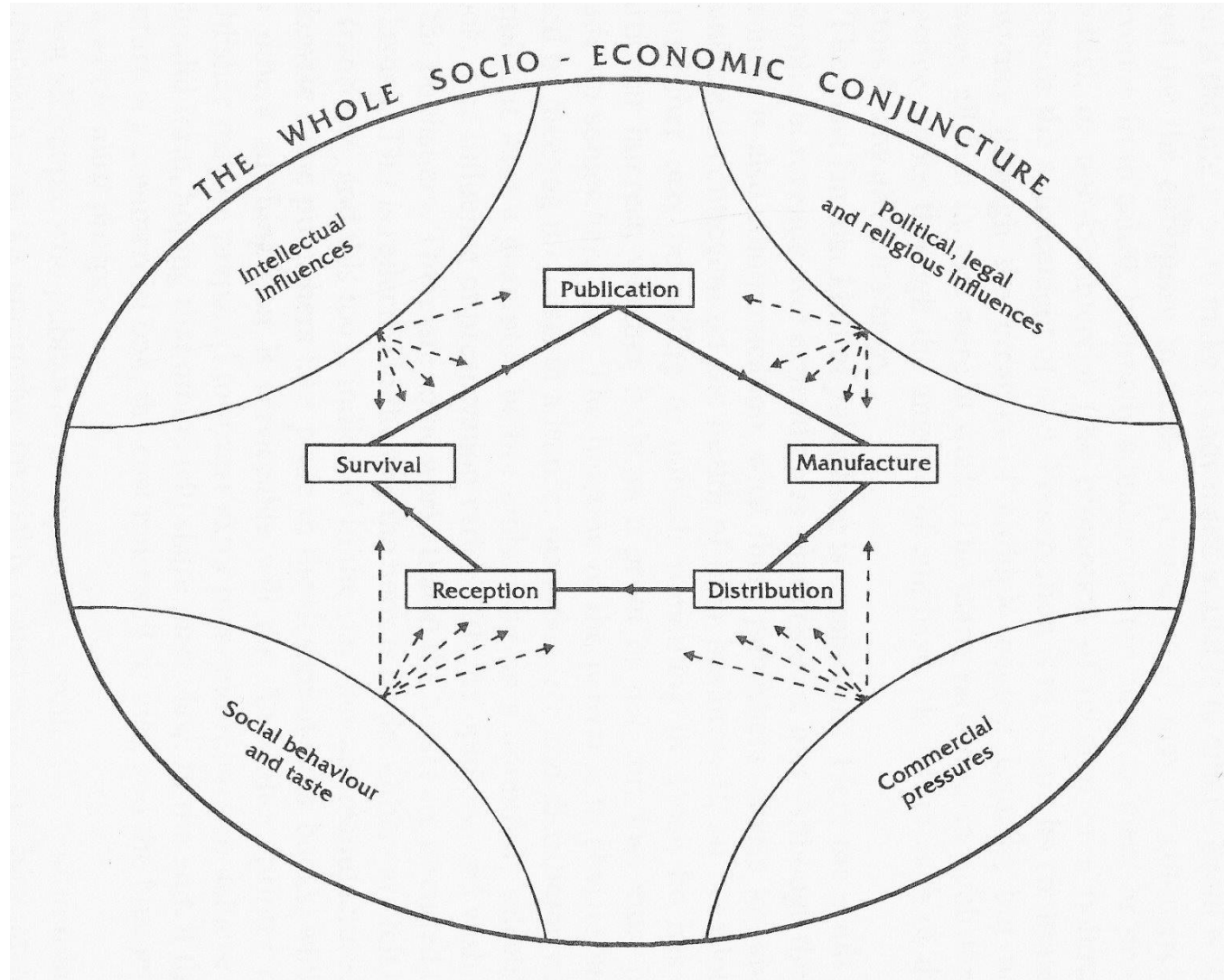

**Grāmatniecība un sociāli ekonomiskā konjunktūra: jauns vēstures izpētes modelis
(1993)
Thomas R. Adams & Nicolas Barker**

Grāmatas ceļš:

1. Izdevējdarbība
2. Ražošana
3. Izplatīšana
4. Recepcija
5. Saglabāšanās

Ārējie apstākļi:

1. Sociālie paradumi un gaume
2. Intelektuālā vide
3. Politiskie, tiesiskie un reliģiskie faktori
4. Ekonomiskā izdevīguma spiediens

Osvalds Zebris

Latviešu grāmatai 500

Ievads

Ar iespiestu vārdu, pirmajiem rakstītā vārda klausītājiem un lasītājiem latviešiem sākās jauns laikmets. Mūsu tautas vaibstus pirms 500 gadiem sāka iezīmēt pierakstītā, pavairotā un izlasītā valoda. Grāmata deva pašapziņu un iedvesmoja tautu augt.

Piecu gadsimtu garumā latviešu valoda un grāmatniecība ir laidusi dziļas saknes un plaukusi plašumā. Pirmās latviešu grāmatas “pelni” ir bijuši auglīgi – no pirmo iespiesto grāmatu klausītājiem, publiskiem tekstu lasījumiem un dziedājumiem līdz individuālai lasīšanas pieredzei, tekstu tulkošanai un digitalizēšanai – grāmata ir bijusi un aizvien ir kultūrtelpas un tautas dzinējspēks.

Iespiestā vārda piecsimtgade ir mūsu valodas seno sakņu apzināšanās un vienlaikus tā ļauj izgaismot iespējamās Latvijas attīstības ceļus. Tajos aktuāla būs spēja saglabāt atšķirīgo, īpašo tādā pasaulē, kas vērsta uz vienkāršošanos, novienādošanos. Mūsu (ar to saprotot gan latviešu, lībiešu, gan latgaliešu) valoda un tās izplatība – par spīti ideoloģiskiem, ekonomiskiem un tehnoloģiskiem izaicinājumiem – ir bijusi un paliks mūsu tautas pamatvērtība. Latviešu kodols un identitātes pamats. Sena un spoža zvaigzne daudzo Eiropas valodu un identitāšu saimē.